

Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка
Кафедра іноземних мов

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
«Іноземна мова у науково-педагогічному спілкуванні»
за освітньо-науковою програмою «Сільськогосподарська мікробіологія»
за спеціальністю 201 Агрономія

Затверджено на засіданні кафедри іноземних мов
Протокол №1 від 31 серпня 2020 року

Чернігів - 2020

1. Назва дисципліни «Іноземна мова у науково-педагогічному спілкуванні»

2. Рівень вищої освіти - третій (освітньо-науковий)

Освітньо-наукова програма «Сільськогосподарська мікробіологія»

Спеціальність 201 Агроніомія

Період навчання: 1 курс (1, 2 семестри)

3. Обсяг курсу -6 кредитів (180 годин, з них 60 годин практичних занять, 14 консультації, 106 годин для самостійної роботи)

4. Викладач: Городнича Лариса Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, larysa_gorodnycha@ukr.net

<i>ORCID ID</i>	http://orcid.org/0000-0002-6795-5958
<i>Google Academy</i>	https://scholar.google.com/citations?user=o7TbVVgAAAAJ&hl=uk&authuser=1

5. Опис курсу

Програма розроблена для підготовки аспірантів і здобувачів Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т.Г.Шевченка на основі Типової програми «Курс іноземної мови для підготовки аспірантів і здобувачів немовних спеціальностей до кандидатського іспиту», затвердженої Міністерством освіти і науки України (Київ, 1993) у відповідності до п. 27 Постанови КМУ від 23.03.2016 р. №261.

У програмі викладені мета і завдання курсу іноземної мови для підготовки аспірантів та здобувачів до складання кандидатського іспиту. Подаються нормативи кінцевих навичок і вмінь, вимоги допуску до іспиту та його структура.

Пререквізити (базові знання необхідні для успішного опанування компетентностями): базові знання з іноземної мови, іноземної мови за професійним спрямуванням та фахових предметів.

Метою курсу "Іноземна мова у науково-педагогічному спілкуванні" для аспірантів та здобувачів є опанування такого рівня знань, навичок і вмінь, який забезпечуватиме необхідну для фахівця комунікативну спроможність у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах.

Завдання дисципліни

Завдання курсу полягає у вдосконаленні й подальшому розвитку знань, навичок і вмінь з іноземної мови, набутих в обсязі програми вищої школи, та їх активізації при здійсненні науково-дослідної діяльності, в різних видах мовленнєвої діяльності.

Зазначена мета вивчення іноземної мови аспірантами реалізується через досягнення рівня B2 (вище середнього) - «незалежний користувач» згідно з вимогами РРЕ, що передбачає сформованість певних компетенцій.

Аудіювання. Ставиться завдання досягти навичок сприйняття і

розуміння монологічних та діалогічних висловлювань носіїв мови в межах професійної та побудово-ситуативної тематики на рівні 85-90 % інформації при темпі 11 пред'явлення 100-120 слів на хвилину.

Навички спілкування. Завданням курсу розвиток навичок природньо-мотивованого монологічного і діалогічного мовлення при темпі висловлювань 200-250 слів на хвилину.

Рівень навичок монологічного мовлення має забезпечувати можливість самостійно готувати повідомлення про проблему, мету, методи та засоби дослідження, експеримент, обробку даних, висновки та інші аспекти наукової роботи. Наприкінці курсу навчання аспіранти та здобувачі повинні мати навички діалогічного мовлення та ведення наукової дискусії та елементарного спілкування в межах побутової тематики та ситуацій, пов'язаних з перебуванням у закордонному відрядженні.

Розвиток навичок усного мовлення має охоплювати таку тематику:

- основні лінгвокультурні реалії країни, мова якої вивчається
- основні ситуативні формули спілкування в закордонному науковому відрядженні:
 - транспорт, орієнтація в місті, оргкомітет конференції, готель, харчування, заклади культури
 - розуміння і переклад іншомовних текстів за фахом
 - реферування, анотування, коментування іншомовних текстів за фахом (як іноземною, так і рідною мовою)
 - наукова робота (тема дисертації, проблема, теорія та експеримент, економічна ефективність дослідження)
 - наукові конференції і симпозіуми: типи повідомлень, дискусія
 - наукова творчість, авторські права, публікація результатів наукових досліджень
 - рецензування результатів наукових досліджень.

Читання. Завданням є подальший розвиток навичок оглядового, інформативного і глибинного читання на матеріалах оригінальної наукової інформації з фаху. Навички з оглядового читання мають забезпечувати вміння ознайомлюватися з тематикою матеріалу та в загальних рисах давати характеристику загального уявлення про його зміст. Інформативне читання передбачає вміння прослідкувати розвиток теми і загальну аргументацію та зрозуміти головні положення змісту. Навички глибинного читання відпрацьовуються на рівні повного і точного розуміння тексту. Загальний обсяг літератури за повний курс навчання повинен складати 300 сторінок (обсяг однієї сторінки прирівнюється 2500 друкованих знаків).

Переклад. Усний і письмовий переклад з іноземної мови рідною може використовуватися як засіб опанування іноземною мовою, прийом розвитку навичок і вмінь читання та ефективний спосіб контролю повноти і точності розуміння. Для формування навичок перекладу необхідні деякі відомості з теорії і практики перекладу наукової і технічної літератури: поняття про еквівалент і аналог перекладу, перекладацькі трансформації, компенсації втрат при перекладі, контекстуальні зміни, багатозначність слів, збіг і

розбіжність значень інтернаціональних слів, "фальшивих друзів перекладача", особливості мови і стилю літератури з фаху. Показником сформованості навичок і вмінь перекладу слугують такі нормативи: за одну академічну годину 45 хвилин письмовий переклад із словником 2000 др. знаків, для усного перекладу - 4000-5000 др. знаків оригінального тексту з фаху.

Анотування і реферування. Навчання анотуванню і реферуванню (рідною і іноземною мовами) має бути спрямоване на вироблення навичок і вмінь оформлення отримуваної інформації. Анотування й реферування використовується також як прийом контролю щодо розуміння тексту. Практичним заняттям з анотування й реферування має передувати засвоєння деяких теоретичних засад, таких як призначення, структура та особливості мови анотації й реферату, види анотацій (описова, реферативна) і рефератів (реферат-конспект, реферат-резюме, оглядовий реферат). Основні проблеми контрастивної стилістики української та іноземних мов, стосовно наукового мовлення. Анотування й реферування використовується також як прийом контролю щодо розуміння тексту. Практичним заняттям з анотування й реферування має передувати засвоєння деяких теоретичних засад, таких як призначення, структура та особливості мови анотації і реферату, види анотацій (описова, реферативна) і рефератів (реферат-конспект, реферат-резюме, оглядовий реферат) і основних характеристик наукового функціонального стилю англійської мови. Кінцеві навички і вміння мають давати змогу складати іноземною мовою анотації та реферати до наукових статей, доповідей, матеріалів дослідження тощо. Кінцеві навички і вміння мають давати можливість складати іноземною мовою анотації та реферати до наукових статей, доповідей, матеріалів дослідження, тощо.

Письмо. Для розвитку різних мовленнєвих навичок і вмінь важливе значення має також письмо іноземною мовою. Ставиться за мету періодичне виконання письмових лексичних і граматичних вправ, складання планів чи конспектів до прочитаного, виклад змісту прослуханого чи прочитаного у письмовому вигляді (в т.ч. у формі анотацій й рефератів), написання доповідей і повідомлень, приватних та ділових листів, оформлення інших основних видів документації (заявок на участь у конференції, складання стислого автобіографічного нарису, грантової пропозиції, тощо). Навчально-методичними матеріалами з навчальної дисципліни можуть слугувати оригінальна монографічна і періодична, а також наукова література. Рекомендується використовувати збірники оригінальних статей. Підбір матеріалу для читання з фаху слід здійснювати спільно і за участю профілюючих кафедр, наукових керівників. Рекомендована література іноземними мовами повинна бути не лише навчальним матеріалом, але й мати безпосереднє відношення до дисертаційної роботи. Під час підготовки рекомендується здійснювати підготовку аспірантів до участі у конференціях іноземною мовою, залучати аспірантів до укладання галузевих термінологічних словників.

Вивчення системи мови

Фонетика. В курсі іноземної мови має бути передбачена корекція вимови, вдосконалення навичок і вмінь при читанні вголос і в усному висловлюванні. Першочергове значення приділяється інтонаційному оформленню речення (поділ на інтонаційно-сміслові групи-синтагми, правила розміщення фразового і логічного наголосу, словесного наголосу в двоскладових і багатоскладових словах). Робота над вимовою ведеться як на матеріалі текстів для читання, так і на спеціальних фонетичних вправах і під час самостійної роботи.

Лексика. До кінця курсу лексичний запас повинен складати не менше 3 тис. лексичних одиниць (у т.ч. приблизно 500 Термінів з фаху). Слід звертати увагу на специфіку лексичних засобів вираження змісту текстів з фаху, на багатозначність службових і загальнонаукових слів, на механізм словоутворення, на явище синонімії і омонімії, на вжиток фразеологічних словосполук, слів і словосполучень фразеологізмів властивих для усного мовлення в ситуаціях ділового спілкування, на знання і правильне читання скорочень, умовних позначень, символів тощо.

Грамматика. Навчання має бути зорієнтоване на відпрацювання практичних навичок і вмінь з граматики іноземної мови. Увага повинна приділятися типовим для стилю наукового мовлення складним синтаксичним конструкціям, зворотом з неособовими дієслівними формами, пасивним конструкціям, багатоеlementним означенням, скороченим граматичним конструкціям, емпатичним (інверсійним) структурам, засобам вираження смислового (логічного наголосу, модальності тощо).

У результаті вивчення дисципліни аспірант повинен:

знати: граматичні структури, орфографічні, орфоепічні, акцентологічні норми та правила синтаксису, що є необхідними для гнучкого вираження відповідних функцій та понять, а також для розуміння і продукування широкого кола текстів у професійній (академічній та виробничій) сфері; лексику побутової, загальноосвітньої та професійної сфер (зокрема термінологію); мовні форми, властиві для офіційних та розмовних реєстрів; комунікативні вимоги до мовної поведінки у іншомовному професійному (науковому та виробничому) середовищі; основні закони та стратегії іншомовної фахової комунікації; правила та проблеми перекладу і редагування іншомовних текстів професійного спрямування; призначення, структуру та особливості мови анотації і реферату, види анотацій і рефератів і основних характеристик наукового функціонального стилю англійської мови; певні відомості про особливості мови і стилю, з теорії і практики перекладу наукової і технічної літератури; типи словників та їх роль у підвищенні іншомовної професійної комунікативної культури;

уміти: обговорювати навчальні та пов'язані з напрямом підготовки питання, для того щоб досягти порозуміння зі співрозмовником; готувати публічні виступи з низки великої кількості галузевих питань, застосовуючи відповідні засоби вербальної комунікації та адекватні форми ведення дискусій і дебатів; знаходити нову текстову, графічну, аудіо- та

відеоінформацію, що міститься в іншомовних галузевих матеріалах (як у друкованому, так і в електронному вигляді), користуючись відповідними пошуковими методами і термінологією; аналізувати іншомовні джерела інформації для отримання даних, що є необхідними для виконання професійних завдань та прийняття професійних рішень; писати професійні тексти і документи іноземною мовою з низки галузевих питань; писати реферат та анотації іноземною мовою; перекладати іншомовні професійні тексти рідною мовою, користуючись двомовними термінологічними словниками, електронними словниками та програмним забезпеченням перекладацького спрямування; вести усне монологічне та діалогічне спілкування у межах побутової, суспільнополітичної, загальноекономічної та фахової тематики; брати участь у критичному діалозі, наукових дискусіях на міжнародному рівні, відстоювати свою власну позицію, до підприємництва та прояву ініціативи щодо впровадження у виробництво результатів дисертаційного дослідження; спілкуватися в іншомовному науковому і професійному середовищах, працювати спільно з дослідниками з інших країн.

Політика курсу. Аспірант зобов'язаний відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого розкладу. Пропущені заняття з поважних причин відпрацьовувати в визначений викладачем час. Аспірант повинен старанно виконувати завдання, брати активну участь в навчальному процесі. Під час виконання дослідження та у процесі підготовки до виступів аспірант повинен дотримуватись норм законодавства України щодо академічної доброчесності.

6. Структура навчальної дисципліни

Теми практичних занять
1. Персональна ідентифікація. Нормативна граматики. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.
2. Загальне робоче оточення і повсякденна робота - співбесіда (працевлаштування). Нормативна граматики. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.
3. Викладацька, професійна діяльність. Листування (офіційне та неформальне). Нормативна граматики. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.
4. Питання професійного та академічного характеру - лекції, семінари, практикуми, консультації, бібліотека, лабораторія, ресурсний центр, заняття в аудиторії. Нормативна граматики. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.
5. Віртуальне навчальне середовище. Інтернет спілкування. Нетворкінг.

<p>Нормативна граматика. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.</p>
<p>6. Ділові подорожі. Особливості спілкування у турагентстві, аеропорті, на залізничному вокзалі; на борту літака, судна, в поїзді; в готелі, ресторані, банку. Нормативна граматика. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.</p>
<p>7. Міжнародні конференції. Пошук інформації. Подання заявки. Спілкування зустрічі, дискусії до початку, під час та після конференції. Нормативна граматика. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.</p>
<p>8. Наукові проекти. Пошук інформації за темою наукового дослідження. Нормативна граматика. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.</p>
<p>9. Наукові публікації. Структура статей та вимоги до них. Оформлення літератури. Особливості публікацій у Web of Science та Scopus. Саммері. Анотації. Нормативна граматика. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.</p>
<p>10. Наукова співпраця. Гранти. Пошук та оформлення документації. Нормативна граматика. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.</p>
<p>11. Людина, природа та навколишнє середовище. Нормативна граматика. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.</p>
<p>12. Різні галузі наукової діяльності. Винахід, патентування та відкриття. Нормативна граматика. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.</p>
<p>13. Нормативна граматика. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.</p>
<p>14.Здоров'я та особиста безпека - у лікаря, в аптеці, невідкладна допомога, робоче місце, подорож. Нормативна граматика. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.</p>
<p>15. Наука та суспільство. Інформація, преса та Інтернет. Нормативна граматика. Читання суспільно-політичних, загальнонаукових та професійно-орієнтованих текстів, аудіювання, письмо. Перегляд та обговорення відеолекцій, виступів TED.</p>

7. Система оцінювання: національна та ECTS і критерії оцінювання до визначення рівня знань і навичок

Систематичний контроль є дійовим способом зміцнення знань, навичок і вмінь, важливим засобом управління процесом засвоєння навчального матеріалу.

Для контролю комунікативної компетенції студентів відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти прийняті такі критерії:

- 1) змістовність: відповідність темі, розкриття теми, обґрунтованість відображення комунікативних намірів та форм їх реалізації;
- 2) когерентність: логічність викладу, чіткість структури, зв'язність висловлювань, реалізація комунікативного наміру;
- 3) лексична адекватність: використання лексики відповідно до комунікативного наміру та визначення рівня володіння англійською мовою;
- 4) граматична коректність: дотримання правил орфографії та пунктуації, правильність вживання різноманітних граматичних структур;
- 5) відповідність фонетичним нормам: правильність вимови, інтонації, темпу мовлення.

Поточний контроль передбачає регулярний облік і контроль виконання різних видів домашніх завдань.

Проміжний контроль ставить за мету перевірку результатів вдосконалення навичок і вмінь перерахованих у розділі 3 і може проводитися тричі протягом курсу навчання.

Підсумковою формою контролю має бути заліковий текст, який за структурою та змістом може наближатися до іспитового.

До складання іспиту допускаються аспіранти та пошукувачі, що мають відповідний рівень підготовки, склали заліковий (лексико-граматичний) тест і підготували реферат. А також підготували словник із 100 термінів даної галузі науки; повідомлення про наукове дослідження, яке містить викладення англійською мовою таких загальних аспектів дослідження як: об'єкт та предмет, мета, завдання та методи, актуальність, новизна дослідження, перспективи практичного застосування результатів роботи. Обсяг 2-3 сторінки друкованого тексту через інтервал 1,5, шрифтом Times New Roman, розмір 14; тези наукової доповіді іноземною мовою; анотації 5 наукових статей.

Реферат представляє собою узагальнений огляд наукової (фахової) літератури, прочитаної пошукувачем іноземною мовою. Тематика прочитаного, перекладеного й реферованого має бути максимально наближеною до наукової теми, яку досліджує пошукувач. Реферат складається з: 1) списку літератури (англійською або німецькою мовою, відповідно до стандартів оформлення APA), огляд якої викладено у рефераті; 2) україномовного огляду наукових праць, прочитаних англійською або

німецькою мовою. Обсяг 20-25 сторінок друкованого тексту черезінтервал 1,5, шрифтом Times New Roman, розмір 14.

В тексті реферату відображається:

- Досліджувана проблема, головна думка, зміст роботи, предмет і мета дослідження;
- Висновки автора, можливість і шляхи практичного застосування результатів роботи;
- Посилання на наявність бібліографії та ілюстрованого матеріалу;
- Технологія, обладнання і умови проведення дослідження;
- Таблиці, схеми, графіки, формули необхідні для пояснення основного змісту документу;
- Ефективність при використанні.

Структура іспиту:

1. Письмовий переклад українською мовою оригінального англійського тексту з фаху обсягом 2000 друкованих знаків. Час виконання - 45 хвилин. Дозволяється використання словників.
2. Написання англійською мовою анотації до україномовного тексту з фаху обсягом 2500 друкованих знаків. Час виконання - 45 хвилин. Дозволяється використання словників.
3. Співбесіда з питань наукового дослідження аспіранта (здобувана), яка складається з усного монологічного повідомлення про зміст наукової роботи (до 10 хвилин) та відповідей на питання членів екзаменаційної комісії.

Шкала оцінювання:

- 90-100 балів – *відмінно* (A);
82-89 балів – *дуже добре* (B);
75-81 балів – *добре* (C);
66-74 балів – *задовільно* (D);
60-65 балів – *достатньо* (E);
0-59 балів – *незадовільно* з можливістю повторного складання (FX);

За результатами іспитів здобувачі можуть одержувати такі оцінки:
«відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»

«Відмінно» (90-100 балів) - аспірант виявляє всебічні системні і глибокі знання програмного матеріалу, вільно оперує матеріалом, чітко володіє понятійним апаратом, уміє аналізувати і робити висновки;
2) «Дуже добре» (82-89 бали) - аспірант виявляє широкий професійний кругозір, уміння логічно мислити, виявляє достатньо системне і глибоке

знання програмного матеріалу, чітко володіє понятійним апаратом, проте у відповідях допускаються окремі неточності, які не змінюють суті питання.

3) «Добре» (75-81 бали) - аспірант виявляє достатньо глибоке знання програмного матеріалу, володіє понятійним апаратом, вміє аргументувати свої відповіді, проте у відповідях допускаються неточності, які впливають на чіткість.

4) «Задовільно» (66-74 бали) - аспірант виявляє не достатньо глибоке знання програмного матеріалу, в основному володіє основним понятійним апаратом, але допускає принципові помилки;

5) «Достатньо» (60-65 бали) - аспірант виявляє слабкі знання, у відповідях не точно формулює причинно-наслідкові зв'язки між явищами і процесами, оперування фактами відбувається на рівні запам'ятовування, допускаються значні помилки.

6) «Незадовільно» (0-59 бали) - аспірант виявляє значні прогалини в знаннях основного програмного матеріалу, у володінні окремими поняттями, не знає більшої частини фактичного матеріалу, не вміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами і процесами, завчивши матеріал без його усвідомлення

8. Інформаційні ресурси

1. Бібліотеки.
2. Джерела Інтернет.
3. Освітні програми телебачення.

4. Онлайн платформи.
5. Інструментарій пошуку знань.

9. Рекомендована література

Базова

1. Бахов І.С. English for Post Graduate Students. Англійська мова для аспірантів та здобувачів : Навч. посіб. для студ. вищ. навч закл. — К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. — 276 с.
2. Навчально-довідковий посібник з англійської мови для аспірантів / Укладачі : Денисюк Н.Р., Кухарська В.Б., Плавуцька І.Р., Федак С.А. — Тернопіль : Вид-во ТНТУ імені Івана Пулюя , 2016. — 124 с.
3. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. — К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. — 240 с.
4. English for academics. — British Council, 2014. — 175 p.
5. McCarthy M., O'Dell F. Academic Vocabulary in Use. — Cambridge University Press, 2008. — 176 p.
6. Wallwork A. English for Academic Research: Grammar Exercises. —Springer, 2013. — xiv, 172 pp.

Додаткова

1. Dooley J., Evans V. Grammar way 3 / Dooley J., Evans V. — Express Publishing: 2004. — 269 p.
2. Evans V. Round-UP 6 / Evans V. — Milan: Longman, 2006. — 268 p.
3. Kirkpatrick B., Mok R. Read and Understand1 / Kirkpatrick B., Mok R. — Learners Publishing Press Ltd: 2008. — 132 p.
4. Maurer J. Focus on Grammar 5. An integrated skills approach / Maurer J. — 3-d edition. — N.Y.: Longman, 2006. — 444 p.
5. Stephens M. New Proficiency Writing. / Stephens M. — Harlow: Pearson Education Limited (Longman), 2004.- 142 p.
6. Tarasova V.V. English for Post-Graduates / Англійська для аспірантів. — К.: Бджола, 2013. — 437 с.
7. Thomson A.J., Martinet A.V. A Practical English Grammar (with exercises) / Thomson A.J., Martinet A.V. -Oxford University Press, 2003. - 382 p.
8. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. - 273 с.
9. Черноватий Л.М., Карабан В.І., Набокова І.Ю., Фролова Є.І., Рябих М.В., Слюнін О.В., Пчеліна С.Л., Мащенко С.Г., Зайда В.М. Практична граматики англійської мови з вправами: Посібник для студентів вищих закладів освіти. Том 1. — Вінниця: Нова книга, 2006. — 276 с.
10. Черноватий Л.М., Карабан В.І., Набокова І.Ю., Фролова Є.І., Рябих М.В., Слюнін О.В., Пчеліна С.Л., Мащенко С.Г., Зайда В.М. Практична граматики

англійської мови з вправами: Посібник для студентів вищих закладів освіти.
Том 2. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 284 с.